

Manuela TĂBĂCILĂ

SPIRU HARET - PERSONALITATE DE PRESTIGIU A ȘTIINȚEI ȘI ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ROMÂNESC

SPIRU HARET - A PRESTIGIOUS PERSONALITY OF ROMANIAN SCIENCE AND EDUCATIONAL SISTEM

Abstract: *Spiru Haret was a brilliant mathematician, first Romanian PhD in Mathematics in Paris (1878). He was a teacher for 33 years, an illustrious Public Instruction minister for 11 years (1897-1910) with small breaks – period in which he promoted several laws which established the Modern Romanian System of Education. He is considered to be the Romanian modern school organizer. He was also a senior member of the National Liberal Party (1879-1912) and a full member of the Romanian Academy.*

Nowadays, we can consider Spiru Haret's words as a highly topical imperative: "People enlightenment is the biggest responsibility for patriot at brightened men. Not to support the fight for illumination of the people is the same thing as working against your country's existence".

Spiru Haret s-a născut la 15 februarie 1851, la Iași, fiind primul copil al lui Costache și al Smarandei, care au mai avut patru copii – doi băieți (Alexandru și Mihai) și două fete (Pulheria și Ana). Tatăl său, Costache, a ocupat funcții cu caracter judecătoresc: copist, grefier și judecător de plasă la Iași, Suceava, Botoșani, Dorohoi și a primit mici titluri de boierie ca serdar, în 1842, pitar, în 1847, comis, în 1856¹.

Prima clasă primară a frecventat-o la Dorohoi, apoi, în anul 1860, se mută la Iași, urmând școala primară din Sărărie, clasa a II-a, a III-a și o bună parte din clasa a IV-a, aceasta fiind terminată la București, la școala „Cuibul cu barză”, local care mai există și astăzi, fiind situat pe strada Știrbei Vodă.

În anul 1862, după absolvirea școlii primare, Spiru Haret, prin concurs, a fost admis bursier la cunoscutul liceu bucureștean „Sf. Sava”, pe care l-a terminat în anul 1869. Referitor la perioada petrecută în liceu, când a probat certe înclinații pentru studiul matematicii, interesante sunt relatările lui Spiru Haret publicate, în anii 1906-1907, în articolul *Amintiri din viața de școală*:

E adevărat că gustul pentru studiile științifice mi-l deșteptase mai târziu, încă de pe când eram în clasa a IV-a, lectura unor articole din revista *Isis sau Natura* pe care o publica Dr. Barasch. Mai ales unele capitole despre lună îmi înflăcăraseră mintea până într-atât, încât petreceam noaptea ceasuri întregi cu ochii la stele, căutând să ghicesc ceea ce rudimentara mea știință astronomică nu putea să-mi dea².

Impresionat de aceste *amintiri* ale lui Spiru Haret din anii de liceu, mai târziu, în anul 1914, fostul său elev, matematicianul G. Țițeica, menționează:

¹ Constantin Dinu, *Spiru Haret*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1970, p. 3.

² „Gazeta Matematică”, an XII, 1906-1907, pp. 174-182.

Observați acum un fapt care mi se pare esențial pentru înțelegerea minții lui Haret. Cetirea unui articol despre lună, la vârsta de 13 ani, îl impresionează puternic, mai mult decât pe atâția alți cetitori ai revistei lui Barasch... Impresiunea aceasta, odată încolțită, crește și devine dorința de a cunoaște astronomia³.

În anii liceului, Haret a citit o lucrare interesantă în care:

Problemele referitoare la sistemul planetar, la legea gravitației lui Newton, sunt schițate în ea pe scurt, dar de ajuns ca să deștepte o curiozitate neastâmpărată. Hotărât, elevul Haret trebuia să urmeze matematicile că să poată studia mai târziu acele probleme⁴.

În anul 1869, după terminarea liceului, el s-a înscris la Universitatea din București, Facultatea de științe, Secția fizico-matematică. Interesant este faptul că, paralel cu studiile superioare, Haret încă din anul I s-a angajat să lucreze în învățământ, ocupând în urma concursului din 1870 catedra de matematică la cursul inferior de la Seminarul Central „Nifon Mitropolitul” din București, unde a funcționat până în noiembrie 1872, când a demisionat.

Studiile urmate la Universitatea din București s-au încheiat în anul 1874, când Spiru Haret și-a luat licența în științele fizico-matematice. Cu sprijinul lui Titu Maiorescu, ministru al Instrucțiunii, Spiru Haret, în urma participării cu succes la concursul pentru obținerea unei burse în străinătate din anul 1874, pleacă la Paris.⁵ Aici, consideră că este necesar să se prezinte din nou la examenul de licență în matematici, în 1875, și în domeniul științelor fizice, în 1876. În continuare, la Paris, Haret s-a înscris la doctorat, teza fiind susținută cu strălucire la 18/30 ianuarie 1878, la Sorbona, și având următorul titlu: *Sur l'invariabilité de grands axes des orbites planetaires/ Despre invariabilitatea axelor mari ale orbitelor planetare*. Din comisia de examinare au făcut parte personalități de frunte din domeniul matematicii, astronomiei și fizicii din capitala Franței, președinte fiind prof. Puisseaux. În urma susținerii cu succes a tezei sale, Spiru Haret devine primul român doctor în matematici la Paris și al patrulea român doctor în matematici.⁶ Haret, reluând în teza de doctorat calculele executate de mai mulți astronomi, ca J. Kepler, I. Newton, P. Laplace și alții, a probat matematic că există variații seculare ale axelor mari și, ca atare, și o instabilitate a sistemului nostru planetar. Marele matematician Gheorghe Țițeica (1873-1939), fost elev al lui Spiru Haret, referindu-se la această lucrare, scria în anul 1913: „Lucrarea de doctorat a lui Spiru Haret a fost fără nici o umbră de îndoială una din cele mai frumoase teze din câte s-au susținut la Sorbona”⁷.

Întors de la Paris, a fost numit la început profesor suplinitor la catedra de matematică de la Gimnaziul „Mihai Bravul”, unde de fapt nu a predat deoarece, în urma unui concurs, devine titularul Catedrei de mecanică rațională din cadrul Facultății de Științe din București, unde a funcționat cu devotament până în anul 1911.

³ G. Țițeica, *Din viața și activitatea lui Spiru Haret, Discurs rostit în Ședința solemnă la 16/29 mai 1914*, Academia Română, Discursuri de Recepțiune XLII, București, Librăriile Socec et. Comp și C. Sfetea, 1914, p. 13.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Constantin Dinu, *op.cit.*, p. 6.

⁶ G.Șt. Andonie, *Istoria matematicii în România*, București, Editura Științifică, 1965, vol. I, p. 215.

⁷ G. Țițeica, *În amintirea lui Spiru Haret*, Academia Română, Memoriile Secțiunii Științifice, Seria a III-a, Tom XIII, Memoriu 9, 1913.

Cariera didactică a celui care a fost un remarcabil om de știință și un dascăl eminent a îmbrăcat o paletă largă de activități, Spiru Haret predând matematica la Seminarul „Nifon Mitropolitul” din București (1881-1891), mecanica rațională la Școala de Artilerie și Geniu (1881-1886) și algebra superioară și geometria analitică la Școala de poduri și șosele (Politehnica) (1882-1911).⁸

Referitor la activitatea didactică a lui Haret, unul din foștii săi elevi, I. Simionescu – viitor geolog și naturalist, profesor la Universitatea din Iași și București – relatează:

Ca profesor, Spiru Haret este un model. Prelegerile lui erau de o precizie și claritate maiestrită⁹,

iar un altul – academician profesor Victor Vâlcovici – îl evocă astfel:

Haret, cu o voce moderată, egală își ducea lecția până la capăt făcând neconținut uz de tablă. Îi plăcea să scruteze studenții, pentru a-și da seama în oarecare măsură de gradul lor de pătrundere. Când i se părea că n-a izbutit să se facă înțeles pe deplin, revenea¹⁰.

În timpul activității sale didactice, Haret a luat contact și a cunoscut realitatea sistemului de învățământ românesc, pentru început ca membru în Consiliul permanent al Instrucțiunii, apoi ca inspector general al școlilor. De remarcat că, în calitate de inspector general, pe lângă numeroase inspecții, Spiru Haret, cu inteligență, a început să privească în profunzime întregul sistem școlar românesc, cu toate aspectele și particularitățile sale, cu precădere cele de ordin negativ. Astfel, *Raportul general asupra învățământului*, prezentat de Haret ministrului Instrucțiunii și Cultelor în anul 1884, constituie „o bogăție de informațiuni relative la starea învățământului secundar de pe atunci, de idei conducătoare pentru o bună reformă a acestui învățământ și de metode pentru realizarea acestor idei în toate amănunțele lor”¹¹. Această sinteză asupra stării învățământului din țara noastră, care prezintă o gamă largă de idei și exemple concrete de metodologie, ea acordând și o importanță majoră laturii educative a învățământului, l-a consacrat pe Spiru Haret ca „Omul școlii, cel mai glorios titlu ce i s-a putut da”, așa cum subliniază cunoscutul matematician G. Țițeica.

În perioada 1885-1888, timp în care la conducerea ministerului Instrucțiunii s-a aflat D. A. Sturdza, Haret funcționează ca secretar general al respectivului minister, etapă în care colaborează la redactarea proiectului de reformă școlară din anul 1886. Menționăm că, în anul 1886, el este trimis din nou la Paris cu scopul de a studia organizarea învățământului din Franța și pentru a participa la o expoziție cu caracter didactic deschisă de curând în „Orașul Luminii”¹².

La vârsta de 28 de ani, în anul 1879, Spiru Haret a devenit membru corespondent al Academiei Române. În discursul de recepție rostit cu acest prilej, el a dezvoltat ideea cu privire la influența științelor pozitive asupra dezvoltării condițiilor vieții moderne. În anul 1892, la vârsta de 41 de ani, a fost ales membru al Academiei Române, în locul rămas prin decesul lui Emanoil Bacalogleu.

⁸ Constantin Dinu, *op. cit.*, p. 7.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Victor Vâlcovici, *Amintiri despre profesorul Haret*, în „Contemporanul” din 25.II.1966, p. 9.

¹¹ G. Țițeica, *Din viața și activitatea ...*, p. 20.

¹² Constantin Dinu, *op. cit.*, p. 8.

Simpatiile politice s-au îndreptat către PNL, făcând parte din clubul liberal din anul 1889, iar în anul 1895, Haret a fost ales în parlament ca deputat de Ilfov.

La 31 martie 1897, odată cu luarea puterii de către un guvern liberal condus de D.A. Sturdza, Spiru Haret este numit ministru al Instrucțiunii și Cultelor, portofoliu pe care îl deține până în aprilie 1899. A mai fost ministru al Instrucțiunii (Învățământului) și în perioadele 14.02.1901-22.12.1904, 12.03.1907-28.12.1910, deci o perioadă îndelungată, de peste 10 ani.

În afara lucrărilor cu profil strict matematic, Spiru Haret a elaborat și studii științifice cu caracter social-politic, mai importante fiind: *Mecanique sociale*, *Chestia țărănească* și o serie de articole publicate sub titlul *Învățătorii și politica*¹³.

Lucrarea *Mecanica socială*, publicată în limba franceză în anul 1910 și într-un rezumat în limba română (*Despre mecanica socială*), a reprezentat o încercare de aplicare a mecanicii raționale la dezvoltarea societății, respectiv, aplicarea metodelor matematice la studiul fenomenelor sociale, statisticii și dinamicii sociale.¹⁴ Matematician prin formație și gândire, Haret a căutat o metodă științifică de cercetare a fenomenelor sociale, pe care o scoate din analogia cu mecanica, după ale cărei legi se conduc și fenomenele astronomice (cerești) și o bună parte din cele terestre, fiind o legare a preocupărilor științifice cu cele sociale. El a dorit ca această lucrare să aibă un caracter practic, notabilă pentru cei care se vor preocupa de probleme de interes public.

În paragraful intitulat *ciocniri* al acestei importante lucrări, Haret studiază sub formă științifică efectele ciocnirilor și frământărilor sociale.

Se poate zice că ciocnirea produce o pierdere de forță vie într-o masă socială. Dar forța vie și energia este singura și adevărata bogăție a oricărei societăți. Ea reprezintă puterea de expansiune și de progres în direcția economică, intelectuală și morală, precum și puterea de rezistență în contra primejdiei. Micșorarea cantității de energie, sub orice formă ar fi, reprezintă pentru societate o sărăcire și o slăbire.¹⁵

După părerea lui Spiru Haret, influența care trebuia exercitată asupra individului, cu scopul ca acesta să devină o forță în societate, se bazează pe o instrucție temeinică care să conducă la dezvoltarea intelectului și să fie guvernată de idei superioare. Factorul economic este, după el, „un element indispensabil pentru prosperitate” și, în consecință, „trebuie ca și capitalul să fie deopotrivă de accesibil tuturor în măsura muncii lor și a inteligenței lor”¹⁶.

Deși cuprinde idei extrem de interesante, lucrarea *Mecanica socială* a avut un rol esențial în dezvoltarea sociologiei din România, stârnind uneori și unele obiecții din rândurile unor intelectuali de la începutul secolului al XX-lea. Astfel, N. Ghiulea, în lucrarea *Mecanica și matematica în științe sociale*, tipărită la Iași în anul 1914, critică teza lui Haret de aplicare a legilor mecanicii raționale la sociologie, pe care o consideră ca fiind greșită.

Cu toate minusurile sale, *Mecanica socială* are meritul incontestabil de a fi prezentat pentru prima oară în țara noastră problema introducerii unor metode matematice în

¹³ *Ibidem*, p. 16.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Apud G. Țițeica cu răspuns de St.C. Hepites*, Academia Română, Discursuri de Recepțiune XLII, București, Librăriile Socec et. Comp și C. Sfetea, 1914, p. 26.

¹⁶ Constantin Dinu, *op. cit.*, p. 18.

studiul fenomenelor vieții sociale.¹⁷ În spiritul acestei idei, mulți contemporani au apreciat această lucrare, concludente fiind mențiunile lui Rădulescu-Motru: „Dl. Spiru Haret are încrederea că, prin aplicarea matematicii la sociologie, cunoștințele sociologice, dacă nu se vor înmulți se vor preciza însă și se vor sistematiza mai bine”¹⁸. Aprecieri pozitive se găsesc și în recenziile făcute acestei lucrări de către personalități de marcă ale științei europene ca Henri Poincaré, Achille Lorca, Gaston Richard și alții.

În studiul introductiv al traducerii integrale în limba română a *Mecanicii sociale*, tipărită la București în anul 1969, se evidențiază semnificația științifică și actualitatea acestei opere a lui Spiru Haret, menționându-se: „Pe lângă valoarea metodologică deosebit de importantă în actualitate, *Mecanica socială* are și valoarea unui mesaj uman...”¹⁹.

Între lucrările ce aparțin lui Spiru Haret se includ și vestitele rapoarte pe care le-a înaintat fie conducerii Ministerului Instrucțiunii în timpul când deținea în cadrul lui diferite funcții, fie către regele Carol I în perioada când era ministru, precum și interpelările sale parlamentare. Analizând cu atenție rapoartele și discursurile sale parlamentare, se distinge stilul riguros de muncă al cercetătorului științific, „al matematicianului care folosește din plin metoda comparației pe bază de statistică, al savantului care știe să analizeze trecutul, să-l lege de prezentul epocii sale, să tragă învățăminte și să propună soluții pentru dezvoltarea viitoare a învățământului nostru”²⁰.

Până în anul 1897, când Spiru Haret a devenit pentru prima dată ministru al Instrucțiunii, sistemul învățământului românesc era organizat în conformitate cu prevederile Legii din 1864. Această lege a instrucțiunii publice a avut un caracter progresist, pe principii cu o valabilitate universală care prevedeau: caracterul unitar al întregului învățământ, egalitatea dreptului la învățământ pentru ambele sexe, necesitatea pregătirii pedagogice a cadrelor didactice, consacrarea despărțirii învățământului superior de învățământ mediu, drepturile cadrelor didactice etc., dar și o serie de lipsuri.²¹ Încă de la aplicarea acestei legi, în anul 1865, s-au evidențiat nu numai deficiențele ei, ci și numeroase greutăți în aplicarea prevederilor sale, realități care au condus la elaborarea a numeroase regulamente, dispoziții, circulare, de natură să o completeze. Deși principiile care au stat la baza legii din anul 1865 au fost generoase, multe dintre lipsurile ei au dus la imposibilitatea respectării acestora. Astfel, socotim că este concludent a arăta că școlile ce existau în România între anii 1864 și 1898 nu aveau capacitatea să cuprindă toți copiii de vârstă școlară, nu exista o repartitie echilibrată a școlilor pe întregul teritoriu al țării, cele din mediul rural fiind extrem de puține în comparație cu cele de la oraș. În anul 1897, când am văzut că Haret a ajuns prima dată ministru al Instrucțiunii, existau în România numai 3.446 școli rurale, care au fost absolvite numai de 6.680 elevi.²² Pe lângă această lipsă acută de școli, semnalăm și o mare penurie de învățători, precum și insuficienta lor pregătire profesională.

¹⁷ G.Șt. Andonie, *op. cit.*, p. 221.

¹⁸ Constantin Rădulescu-Motru, *Dl Spiru Haret ca sociolog*, în „Noua Revistă Română”, 1920 (19 dec.), nr. 8.

¹⁹ Spiru Haret, *Mecanica socială*, Studiu introductiv și note de Leon Țopa, București, Editura Științifică, 1969, p. 23.

²⁰ Constantin Dinu, *op. cit.*, p. 25.

²¹ *Legea asupra instrucțiunii din anul 1864*, în „Revista de Pedagogie”, 1964 (octombrie), nr. 10, pp. 64-70.

²² Constantin Dinu, *op. cit.*, p. 30.

Analizând cu minuțiozitate situația precară a școlii românești și consecințele sale nefaste, Spiru Haret, în calitate de ministru al Instrucțiunii, a considerat că singura cale pentru îndreptarea acesteia o constituia numai o reformă generală a întregului sistem de învățământ de toate gradele. Un mare merit al lui Spiru Haret, care a fost un remarcabil om de știință, un eminent dascăl și un autentic patriot, a constat în aceea că, în elaborarea și aplicarea reformelor sale școlare, a ținut cont de legislațiile anterioare și, printr-o analiză judicioasă, a știut să selecționeze și să valorifice pe o treaptă superioară tot ce putea să contribuie la progresul întregului sistem de învățământ din țara noastră.

În timpul guvernării liberale (31 martie 1897-20 martie 1898), când Președinte al Consiliului de Miniștri a fost D.A. Sturdza, Spiru Haret, în calitate de ministru al Instrucțiunii Publice, a promovat, în sesiunea 1897-1898, proiectele sale asupra învățământului secundar și superior, care vor așeza învățământul românesc pe baze solide, la nivelul celui din Europa Occidentală. El atribuie învățământului secundar funcțiuni de mare însemnătate și răspundere națională. Acesta trebuia să dea societății românești moderne o pătură instruită, capabilă prin pregătire intelectuală și instrucție civică să corespundă misiunii sale istorice și dezideratelor neamului nostru.²³ Astfel, legislația lui Haret prevedea pentru învățământul secundar o durată de 8 ani (înainte fusese de 7 ani), în două cicluri de câte 4 ani. Cu alte cuvinte, liceul era împărțit în două cicluri, inferior, cu o programă de cunoștințe unitară, absolvenții lui dobândind, în urma unui examen, un certificat de capacitate, și superior, care era împărțit în trei secții – reală, modernă și clasică.²⁴ La absolvirea ciclului superior, Haret a desființat bacalaureatul și l-a înlocuit cu un examen de absolvire ce se desfășura în fața unei comisii constituite din profesorii școlii, prezidată de un președinte din afară. Acest examen de absolvire consta dintr-o lucrare scrisă la limba română, o traducere dintr-o limbă străină, probleme de rezolvat și o disertație orală, elevii având voie să consulte dicționare și diferite studii.²⁵ Scopul nu era ca absolvenții să dovedească gradul cunoștințelor, ci să demonstreze influența studiilor efectuate asupra formării și dezvoltării gândirii lor. Măsura luată de Haret, de a înlocui bacalaureatul cu examenul general de absolvire a liceului, a fost apreciată și peste hotare. Elocventă în acest sens este mențiunea Dr. Ewald Hans: „Acest fel de examen românesc, care este așa de uman, poate că va fi luat ca model și în țările civilizate”²⁶. Cu toate acestea, după moartea lui Haret, peste 13 ani, respectiv, în anul 1925, bacalaureatul a fost introdus în sistemul de învățământ din țara noastră.

Legislația instituită de Spiru Haret impunea utilizarea programelor analitice pe materii, legiferarea funcțiunii de inspector școlar, precum și existența a două tipuri de licee, cele clasice și cele reale. Totodată, au fost aduse îmbunătățiri de fond și în ceea ce privește recrutarea cadrelor didactice pentru școlile secundare: se prevedea ca, în locul admiterii prin concurs la ocuparea catedrelor vacante, de către absolvenții de liceu (cum stipula legea din 1864), profesorii să se recruteze din cadrul absolvenților cu studii superioare (cu

²³ Ion Zamfirescu, *Oameni pe care i-am cunoscut*, București, Editura Eminescu, 1987, p. 117.

²⁴ Ion Manina, Ion Bulei, *Guverne și guvernanți (1866-1916)*, București, Casa de Editură, Presă și Impresariat Solex SRL, 1994, p. 98.

²⁵ Constantin Dinu, *op. cit.*, p. 74.

²⁶ Marin I. Nicolescu, *Spiru Haret, Pedagog național*, Prefață de G.G. Antonescu, ediția a II-a, București, 1933, p. 87.

diplomă univesitară), iar profesoarele, din rândul absolventelor școlilor superioare de fete. Ținând cont de numărul mic al școlilor existente în țară, cu precădere în mediul rural, Haret, în guvernele când a fost ministru al Instrucțiunii, a inițiat construirea de noi școli, în total 2.000 de localuri (1897-1910), ce se adăugau celor 3.900 existente.²⁷

În domeniul învățământului universitar, legile promovate de Haret au creat un cadru mai bun de organizare, prin mărirea numărului de facultăți și dezvoltarea unor instituții de învățământ superior (ca „Școala superioară de arhitectură”, „Școala superioară de medicină veterinară”, „Conservatorul de muzică și declamație” - la București și Iași)²⁸ și a instituit reguli pentru selecționarea pe merit a profesorilor universitari, pentru a elimina numirile pe criteriu politic.

Pentru satisfacerea nevoilor economiei și în scopul organizării formelor de învățământ într-un sistem unitar, Spiru Haret a prezentat, în anul 1899, un proiect de lege asupra învățământului profesional, care a devenit lege în același an. Concret, această lege defalca învățământul profesional în patru categorii: învățământul agricol, silvic, de meserii și comercial. În baza acestei legi, Haret a prevăzut înființarea de școli profesionale de grad elementar și școli profesionale de gradul I și de gradul II. Menționăm că în aceste școli profesionale erau primiți absolvenții școlilor primare. Un exemplu elocvent al caracterului practic al acestei legi îl constituie și învățământul meseriilor, care era organizat pentru băieți în școli de meserii elementare, în școli inferioare și în școli superioare de meserii, iar pentru fete, în școli elementare și în școli inferioare de meserii.²⁹ La aceste școli, în afara meseriilor respective, se studia religia, istoria, geografia și limbile moderne - franceza sau germana. În lege se stipula și existența școlilor superioare de meserii, cu o durată de 4 ani: în primii doi ani se făcea un învățământ teoretic, iar în ultimii doi ani, numai aplicații practice.

O prevedere importantă a acestei legi consta în obligația care revenea tuturor orașelor, reședințelor de județe, atelierelor mari ale statului (fabrici, ateliere de construcție, imprimerii, tăbăcării etc.) de a forma și susține școlile profesionale conform necesităților lor și ale întreprinderilor lucrative ale statului.³⁰

În pofida tuturor măsurilor întreprinse de Haret, precum și a eforturilor sale pentru dezvoltarea învățământului profesional și tehnic, acesta a rămas cu mult în urma învățământului secundar.

Prin promovarea Legii învățământului profesional din anul 1899, Spiru Haret a finalizat seria legislației sale școlare prin care a pus capăt eterogenității învățământului din țara noastră. Permanent, Haret a fost obligat să lupte, atât pentru aplicarea legislației pe care a promovat-o, cât și pentru completarea ei cu regulamente, ordine, dispoziții etc. și, pentru a convinge opinia publică de justetea acestora, el a publicat numeroase articole în presa timpului. Această muncă imensă a necesitat un studiu intens, un consum mare de energie, fapt ce a condus la neglijarea activității sale științifice.³¹

²⁷ Șerban N. Ionescu, *Dicționar panoramic al personalităților din România, sec. XX*, București, Editura Victor Frunză, 2006, p. 192.

²⁸ Constantin Dinu, *op. cit.*, p. 83.

²⁹ G. Hazu, *Învățământul meseriilor*, în *Lui Spiru Haret*, Iași-București, 1911, pp. 636-646.

³⁰ Spiru Haret, *Expunere de motive la proiectul de lege asupra învățământului profesional, 1899*, în *Opere*, București, s.n., 1934¹ și Tipo Moldova, 2009², vol. IV, pp. 205-282.

³¹ Constantin Dinu, *op. cit.*, p. 91.

În activitatea laborioasă desfășurată în scopul dezvoltării învățământului românesc, Spiru Haret are meritul incontestabil că în centrul întregii sale activități pedagogice a așezat rolul primordial al cadrelor didactice.

În mai 1905, Haret a tipărit „Revista generală a învățământului”, publicație prin intermediul căreia a urmărit să contribuie la ridicarea nivelului de pregătire didactică a celor aflați la catedră. El adresa învățătorilor și profesorilor apeluri hotărâte, pragmatice, solicitându-le colaborări și angajări în dezbateri de practică pedagogică, chiar și abordarea unor probleme doctrinare ale școlii românești moderne. Astfel, printre primii profesori tineri care au răspuns acestei chemări a fost și Constantin Kirițescu, ale cărui studii privind organizarea și predarea științelor naturale în școala secundară din țara noastră au fost publicate în „Revista generală a învățământului” și a atras atenția lui Spiru Haret.³² În scopul aplicării reformelor pe care le-a promovat, Haret a acordat o mare atenție tinerilor plini de energie creatoare, inteligenți și dispuși să aplice legislația sa și, în consecință, tânărul profesor Kirițescu a fost promovat în postul de inspector al învățământului secundar. Participând la o consfătuire a cadrelor didactice, noul inspector a dorit să le mulțumească pentru încrederea acordată, dar a fost întrerupt de Spiru Haret, în felul următor:

Nu ai de ce să-mi mulțumești. Nu te-am chemat la petrecere, ci la muncă. Îmi trebuie oameni doritori și capabili să se înhame la o treabă. Nu te cunoșteam personal, nu mi-a vorbit nimeni de dumneata. Am citit însă cu interes și mi-au plăcut articolele d-tale pedagogice. Mi-am dat seama că ai cunoștințe și idei clare. Tineretea d-tale este o garanție de entuziasm și voință de muncă³³.

Constantin Kirițescu s-a impus ca un reprezentant de frunte al învățământului și științei din România, fiind scriitor, istoric modernist, a publicat o lucrare fără egal în istoriografia noastră, *România în războiul de întregire (1916-1918)*, profesor la Institutul de Educație Fizică, creatorul unei monumentale lucrări despre educația fizică, *Palestrica*, inspector școlar etc. Remarcabil este faptul că, ori de câte ori se ivea prilejul, sublinia cu satisfacție „faptul de a fi stat lângă Spiru Haret, de a mă fi format la școala lui administrativă, de a-i fi înțeles și urmat spiritul creator de metodă, reprezintă o mândrie a existenței mele”³⁴.

Referitor la activitatea și personalitatea de excepție a lui Spiru Haret, în patrimoniul Muzeului Național de Istorie a României se află mai multe exponate, dintre care menționăm: Teza de doctorat susținută la Sorbona în anul 1878 (inv. 158.082), birou și scaun ce au aparținut acestuia (inv. 81.296-297), parafa sa (inv. 31.943), plachete (inv. 320.235, 320. 236, 2.379), o fotografie cu autograf (inv. 159.911), o scrisoare expediată de Spiru Haret unui cunoscut din orașul Craiova, pe care îl anunța că se va deplasa în acest oraș pentru a rezolva problema orelor profesorilor titulari ai școlilor secundare de băieți și fete (inv.106.631), supliment la ziarul „Liga Deșteptarea” cu prilejul decesului lui Spiru Haret în anul 1912, care cuprinde portretul acestuia și o scrisoare din anul 1901, în facsimil, din conținutul căreia reiese suma alocată pentru dezvoltarea învățământului

³² Ion Zamfirescu, *op. cit.*, p. 117.

³³ *Ibidem*, p. 118.

³⁴ *Ibidem*.

românesc (inv. 106.632), precum și un bust redându-l pe ilustrul om de știință și ministru al Instrucțiunii Publice Spiru Haret (inv. 106.150). [v. foto]

În concluzie, se poate aprecia că, prin întreaga sa activitate științifică, Spiru Haret a contribuit la îmbogățirea patrimoniului nostru cultural, care a fost cunoscut și apreciat peste hotare. În semn de recunoaștere a meritelor incontestabile, Uniunea Internațională a Astronomilor a acordat numele „Spiru Haret” unui crater de pe fața invizibilă a Lunii.

În calitate de profesor, timp de 33 de ani, și-a adus aportul la pregătirea unor serii de străluciți oameni de știință, a contribuit la formarea unei școli românești de matematică, trezind totodată în sufletele elevilor săi respect și dragoste pentru popor și țară.

Prin eforturile pe care le-a depus în calitate de ministru al Instrucțiunii Publice, el a fost apreciat pentru modul cum a organizat învățământul din țara noastră, pentru faptul că, dându-i un caracter unitar, de sistem, a înlăturat în mare parte caracterul excesiv teoretic și abstract al acestuia.

Bogata sa activitate științifică a contribuit la ridicarea nivelului economic și cultural al satelor. În perioada celor 10 ani de ministeriat, numărul școlilor rurale a crescut de la 3.446 la 4.695, iar numărul învățătorilor. de la 4.629 la 6.460.³⁵ A sprijinit cu fonduri de stat revista „Sămănătorul”, condusă de G. Coșbuc și Alex. Vlahuță, l-a ajutat prin colectă publică pe George Enescu să-și cumpere din Germania o vioară Stradivarius și i-a acordat subvenții lui Aurel Vlaicu să-și construiască avioanele sale.³⁶

Unul dintre eminenții elevi ai lui Spiru Haret, creatorul școlii matematice române moderne, Gheorghe Țițeica (1873-1939), îl descrie astfel:

Fire în aparență rece, puțin comunicativ, nu captiva auditoriul prin promisiuni nesfârșite, nici prin zâmbet, doar dragostea puternică a admiratorilor săi nu se adresa persoanei sale, lumea îl iubea pentru faptele sale, identificând autorul unei opere mărețe³⁷.

Memoria omului de știință și a părintelui învățământului românesc modern a fost eternizată și prin existența, în București, în fața Universității, a unei statui a acestuia, realizată în anul 1935 de sculptorul Ion Jalea, executată din marmură de Carrara și așezată pe un soclu din piatră de Muscel.

În încheiere, considerăm ca un imperativ actual următoarea apreciere a lui Spiru Haret:

Luminarea poporului este cea mai înaltă datorie a oamenilor luminați și patrioți. A nu sprijini lupta pentru luminarea poporului este tot una cu a lucra contra existenței țării³⁸.

³⁵ Constantin Dinu, *op. cit.*, p. 129.

³⁶ Șerban N. Ionescu, *op. cit.*, p. 192.

³⁷ G. Țițeica, *Din viața și activitatea lui Spiru Haret...*, pp. 9-10.

³⁸ Constantin Dinu, *op. cit.*, p. 115.

Fig. 1 - Teza de doctorat (nr.inv. 158.082)

Fig. 2a - Parafa (nr.inv. 31.943)

fig. 2b - Facsimilul semnăturii (nr. inv. 31.943 verso)

Fig. 3 – Plachetă (nr. inv. 320.235)

Fig. 4 – foto cu autograf (nr. inv. 159.911)

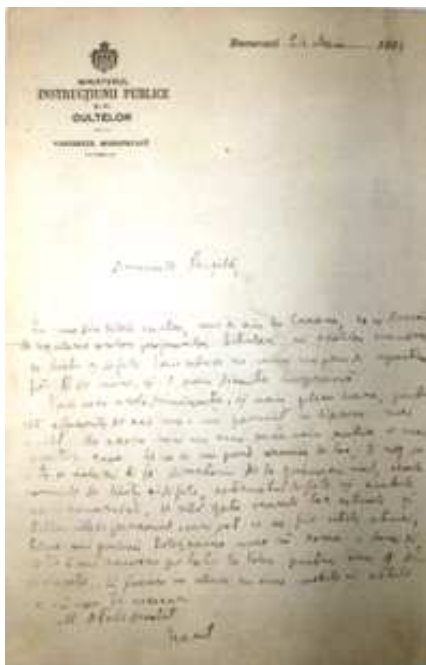

Fig. 5 – Scrisoare Craiova (nr. inv. 106.631 și 106.632)

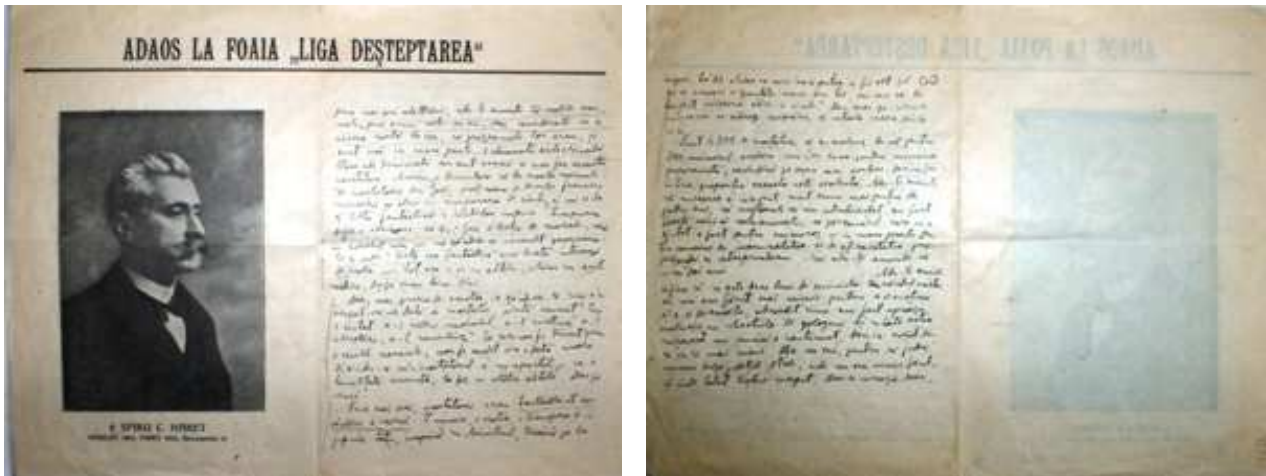

Fig. 6 – Suplimentul foii „Liga Deșteptarea” (nr.inv. 106.632-1 și 106.632-2)

Fig. 7 - (nr. inv. 158.078 și 158.374)